



RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSAKOND

Balti riigid ja globaalne majandus

Nr. 5

30.04.2019

Eesti majandust on tavapärane vaadelda kas Euroopa Liidu kontekstis või siis lähemas võrdluses oma naabritega. Riigikogu Toimetistes nr 37/2018 loob Tallinna Ülikooli strateegilise juhtimise ja tuleviku-uuringute professor Erik Terk senini käsitletud meetoditest pisut erineva sissevaate – nn geoökonomilisse käsitusviisi. Nimetatud lähenemine kerkis omaette käsitlussuunana esile alles seoses külma sõja lõpuga 1990. aastate algul. Geoökonomikas peetakse oluliseks riikide ja nende grupeeringute mõju ühe või teise konkreetse riigi majandusele. Peamised järeldused geoökonomilise käsitluse rakendamisel Eesti majandusliku arengu analüüsil on maailma põhiliste majanduskasvu ja -võimu pooluste (Hiina ja USA) puht geograafiline liikumine meist kaugemale. Teiseks toob selline analüüs rohkem esile neid asjaolusid, kuidas võivad Eesti majanduse arenguvõimalust mõjutada suhted globaalse majandusvõimu keskuste (nt Hiina ja USA) vahel ja nende ümber tekkiv grupeerumine. Samuti kuidas uute tõusvate majanduste edu ja selle tekkel toimuv majandusruumide ümberkujunemine võib mõjutada meie firmade haakumisvõimalusi oluliste rahvusvaheliste väärtusloomekettidega ja neis praegusest parema positsiooni saavutamist.

Balti riigid Euroopa Komisjoni kevadprognoosis

Toome allpool välja Eesti majanduse hetkeseisu kõige üldisemad arvud võrreldes Läti ja Leeduga ning mõned järeldused, mida Eesti ja Soome tihedalt seotud ning väliste parameetrite järgi otsustades üsna sarnaselt käituvat majandusruumi võib ees oodata seoses ekspordi ja impordi mõjutustega globaalsete tegurite poolt.

Tabel nr 1. Eesti ja lähinaabrite majanduse üldnäitajad, 2017–2020

	SKP kasv				Inflatsioon			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Eesti	4,9	3,5	2,7	2,4	3,7	3,4	2,8	2,3
Läti	4,6	4,7	3,1	2,6	2,9	2,6	2,7	2,1
Leedu	4,1	3,6	2,7	2,4	3,7	2,5	2,2	2,1
Soome	2,8	2,5	1,9	1,7	0,8	1,2	1,4	1,8

Allikas: Euroopa Komisjoni kevadprognoos, 2019

Baltimaade positsioon ja eripära võrreldes oma naabritega Läänemere majanduspiirkonnas rajaneb ühe määrava faktorina asjaolule, et oleme koos oma kahe lõunanaabriga maailma rikkamate riikide majanduslikus ja ärilises mõjuväljas. Balti riigid koos ega ka Läänemere majanduspiirkond tervikuna ei saa pretendeerida oma majanduse suuruse tõttu globaalse tähendusega piirkonnaks, küll aga on arutlusteemaks olnud Põhjamaade majandusklastri positsiooni tugevdamine ELis. See omakorda eeldaks hästi toimivat kooperasiiooni Saksamaaga. Kuna nii Rootsi kui ka Soome majandus on kõrge tasemega, sh ka nüüdisaegsete võtmetehnoloogiate vallas ja ekspordipotentsiaali seisukohalt, on mõlemad riigid huvitatud

tihedamatest majanduskontaktidest nii Ida-Aasia (Hiina) kui ka USA majandusega ja on koostööd seni ka tõsiselt arendanud. Sellest lähtuvalt leiab Terk oma eelpool osundatud töö ühe järeldusena, et põhimõtteliselt peaks olema võimalik globaalse orientatsiooniga majandusliku koostöö piirkonna kujunemine, kuhu võiksid kasvava keerukusega rolle täites kuuluda ka Balti riikide majandused. Ühistegevuse selles suunas näis avavat 2004. aasta lõpus ELi välja kuulutatud Läänemere piirkonna strateegia initsiatiiv. Kahjuks see initsiatiiv viimasel kümnendil jõulist jätkamist ei ole leidnud.

Kommertspankade hinnangud Balti riikide majanduse hetkeseisule

Majanduse krediitdivõimekuse seisukohalt tundub üsna oluline olevat, kuidas Balti riikides tegutsevad Põhjamaade kommertspankad nende riikide majanduse väljavaateid hindavad. Üsna ühel meelel (Swedbank, SEB ja Luminor) ollakse selles, et Balti riigid on üksteisest väga sõltuvad, sealjuures sõltuvamad muu Euroopaga võrreldes.

Majandustsükkel on SEBi analüütikute hinnangul Leedus Eestist 2–3 aastat maas ja Lätist 1,5 aastat ees. Palgasurve on Eestis räägitud 3–4 aastat, lõunanaabrite juures on seda tehtud alles viimasel paaril aastal. Eesti hinnatase moodustas ca 76 %, Läti 71 % Leedu 63 % ELi keskmisest. Leedus näib olevat Eesti-Läti piirikaubanduse probleemidele üsna sarnaseks mureks kujunenud palju madalama hinnatasemega Poola suure turu lähedus.

Samas, justkui teatavaks kompensatsiooniks madalamale keskmise palga tasemele, on Leedu hinnatase (eriti tervishoid ja haridus) võrreldes naabritega madalam. Kuid kui küsida keskmiselt leedukalt hinnataseme kohta, siis nad ei pruugi leida, et see Leedus palju odavam on.

Kui Eestis ja Lätis on teinud investeeringud aastaid vähikäiku, siis Leedus investeeringud ei kukkunud eelnenud aastatel, kuna ehitati Poolaga elektriühendus. Kui vaadata, kus on Balti riigid ELi keskmiselt majanduse kogutoodangu poolest ostujõult, siis Eesti elatustase on 74% ELi keskmisest, Leedus 75% ja Lätis 65%.

Swedbanki 2019. aasta prognoosi baasstsenaariumi järgi aeglustub Eesti majanduskasv sel aastal 3 ning järgmisel aastal 2,7 protsendini (seega on see pisut kõrgem kui Euroopa Komisjoni kevadprognoosi hinnang). Pank ei ole oma 2019. aasta jaanuaris avaldatud majanduskasvu prognoosi kahe eesoleva aasta kohta muutnud. Eesti majandus on praegu panga arvates veel heas tasakaalus, tugev ja vastupidav. Koalitsiooni majandusprogrammi realiseerimise võimalikke mõjusid ei ole aga neis hinnangutes Swedbank mõistetavalt veel sisse arvestanud.

Olukord tööjõuturul sunnib ettevõtteid efektiivsusesse investeerima

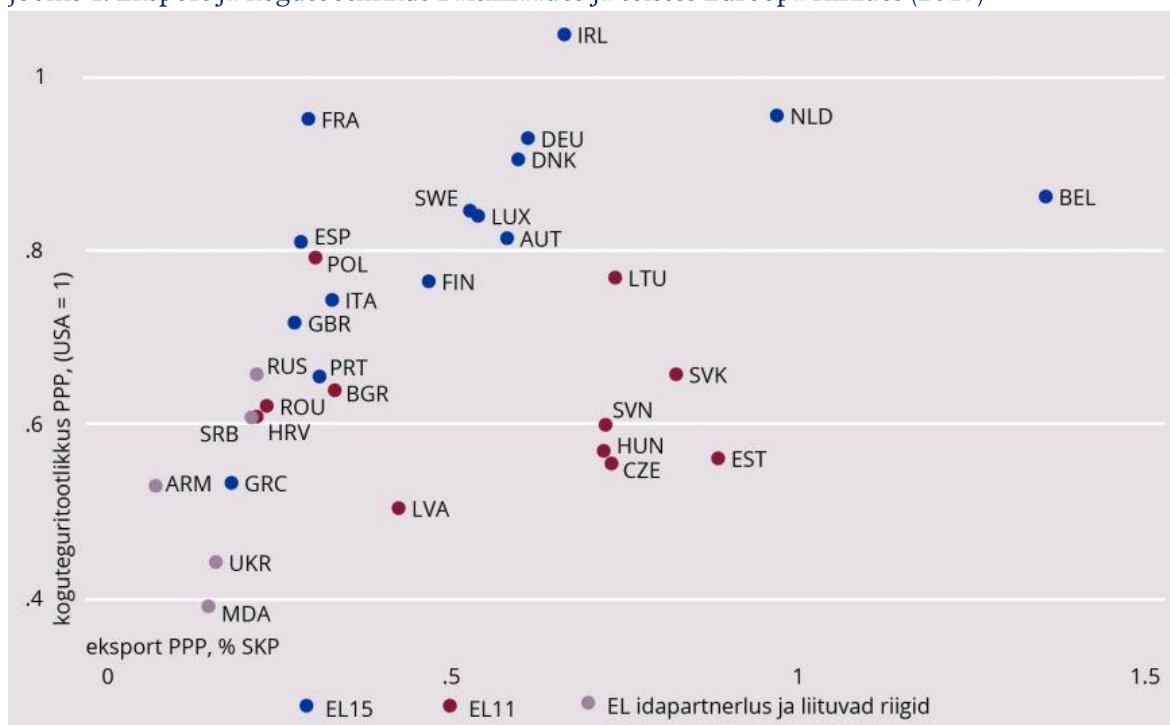
Investeeringute kasv on viimasel kuuel aastal olnud ebaühtlane ja kokkuvõttes nõrk ning investeeringute osakaal SKP suhtes on langenud. Ühest küljest tähendab see lähitulevikuks väiksemat panust potentsiaalsesse majanduskasvu. Samas on ettevõtted üha enam investeerinud masinatesse ja seadmetesse, arvutitarkvarasse ning teadus- ja arendustegevusse, mis peaksid aitama nende tootlikkust tõsta. Tööjõupuudus ja tööjõuga seotud kulude kasv sunnib ettevõtteid üha enam efektiivsusesse investeerima. Kuigi valitsemissektori investeeringute kasv eesoleval kahel aastal aeglustub, püsib nende tase SKP suhtes kõrgel tasemel ning annab sellega olulise panuse Eesti majandusse. Kõikide majandussektorite koguinvesteeringute kasv peaks sel aastal mõnevõrra kiirenema. Investeermist toetavad jätkuvalt soodsad intressimäärad, mis peaksid varem oodatust kauem madalad püsima.

Tootlikkus ja eksport Baltimaades ELi riikide võrdluses

Tallina Tehnikaülikooli teadlased (Männasoo jt) on uurinud Hollandi andmetele tuginedes riikide ekspordi taseme ja innovatsiooni seoseid riikide majanduse kogutootlikkuse kaudu (USA tootlikkuse tase on indeksi arvutamisel ühikuks võetud). Avatud majandusega riikide sisemajanduse koguproduktist (SKP) moodustab väliskaubandus (joonis 1) arvestatava osa (umbes

60–90% nende riikide SKPst). Teaduskirjanduses ollakse valdavalt ühel meelel selles, et avatus välisturgudele (sh ekspordivõimekus) toetab tõhusalt riigi majanduskasvu ja suurendab sissetulekute taset. Piiratud kapitali ja tööjõu tingimustes ei ole ainuüksi ekspordimahtude suurendamine majanduskasvu tagamiseks siiski piisav ja võtmeküsimuseks saab ekspordi lisandväärtuse kasv.

Joonis 1. Eksport ja kogutootlikkus Baltimaades ja teistes Euroopa riikides (2015)



Allikas: Eksport ja innovatsioon ettevõtetes: Euroopa siirderiikide võrdlev uuring, RiTo nr 37/2108

Näeme, et ehkki tootlikkuselt jäävad Balti riigid nn vanadest Euroopa riikidest veel maha (ja need, kõik peale Iirimaa, omakorda USAst), on ostujõuga (PPP) kohandatud ekspordi tase käesoleva kümnenäendi keskpäigaks ületanud osakaaluna SKTst isegi Põhjamaid, jäädes selles võrdluses alla vaid Hollandile ja Belgiale. Mõistagi, antud võrdluses on kasutatud küllatki komplitseeritud integraalseid võrdlusnäitajaid (ostujõu pariteet ja ettevõtete kogutootlikkus, mis omakorda tasakaalustavad riikide erinevaid palgatasemeid, samuti erinevaid efektiivsuse näitajaid, nagu esmajoones välisinvesteeringud, aga ka teadusmahukus, kekskonnahoid jm).

Välisinvesteeringud Baltimaades

Kõik Balti riigid olid välisinvesteeringute netotarbijad. Balti riikide majandused on välisinvesteeringute kaudu oluliselt seotud oma naabermaadega Läänemere ääres, eriti Rootsi ja Soomega. Eestis moodustasid nendest kahest riigist pärit otsesed välisinvesteeringud 2016. aasta lõpul 48,3% kõigist investeeringutest, Lätis 25,4% ja Leedus 22,9%. Rootsi oli kõigis kolmes riigis suurim välisinvestor. Holland ja Luksemburg koos andsid Lätis 13%, Leedus 15%, Eestis 12% otsestest välisinvesteeringutest. Kui lähtuda vastava valdkonna kirjanduses esinevatest oletustest, et Küprosel pärit investeeringuid võib pidada Venemaa investeeringuteks, siis oli Venemaaga seotud välisinvesteeringute osakaal Lätis 19,1% (deklareeritud Venemaalt 9,8% ja Küprosel 9,3%), Leedus 8,3% (1,7% ja 6,6%) ning Eestis 7,1% (3,7% ja 3,4%).

Tegevusalade lõikes oli Eestis otsestest välisinvesteeringutest finantsvahenduses 27,5%, kinnisvarasektoris 19,0%, töötlevas tööstuses 13,6% ja kaubanduses 12,6%. Lätis oli finantsvahenduses 26,0%, kaubanduses 14,9%, kinnisvarasektoris 12,8% ja tööstuses 12,0% otsestest välisinvesteeringutest. Leedus oli samuti kõige suurem osakaal 27,8% finantsvahendusel, järgnesid tööstus 18,5%, kaubandus 13,2%, kinnisvarasektor 13,2% ning kommunikatsioonitehnoloogia 7,7%-ga.

Järeldused ja kokkuvõte

Pikaajalist ja kiiret majanduskasvu ei paku Balti riikidele ega Eestile välja ükski majandusprognoose koostav autoriteetne insitutsioon (Euroopa Komisjon, IMF, OECD ega ka meie enda keskpank ja Eestis tegutsevad kommertspangad). Majanduskasvu kiirenemisest Põhjamaades ja Euroopas tervikuna saame rääkida kui suhtelisest nähtusest. Seda, et Euroopa saavutaks suure pikaajalise majanduskasvu, ei paku välja ükski tõsiseltvõetav majandusprognoos. Korralikku majanduskasvu saab eeldada ikkagi Aasias, selle säilimist Põhja-Ameerikas, mujal asuvate riikide majandusliku hüppe perspektiivide puhul on prognoosijad ebalevad.

Euroopa arenenumad maad – esmajoonel Põhjamaad – panevad aga rõhku pigem elukvaliteedile, selle säilitamisele või parandamisele, juba olemasolev majanduse ja tehnoloogia kõrge arengutase tundub andvat selleks võimalusi, kõrge majanduskasv eesmärgina ei ole päevakorras. Selle saavutamise teevad ebarealistlikuks ka demograafilised piirangud.

Eesti majandus on tihedalt seotud vaid Euroopa riikide, domineerivalt Põhjamaade majandustega, meie majanduskontaktid Ida-Aasiaga on praegu veel liiga algstaadiumis. Majandussuhtlust Venemaaga raskendab praegune Venemaa ja lääneriikide, eelkõige Venemaa ja USA geopoliitiline vastasseis. Ka oma kõige tähtsama julgeolekualase partneri, USAga ei ole meil väga tihedat majandussuhtlust. Situatsioon peaks pakkuma küllaga ainet järelemõtlemiseks.

Koosvaade riikide väliskaubanduse ning välisinvesteeringute läbipõimumise ulatusest ning mõjust aitab hinnata meie piirkonna riikide vastastikust seotust. Riikide osalemine maailmajanduses võimaldab nende ühise käsitlemise ja annab sel viisil taustainfot nende riikide ees seisvate majanduspoliitiliste valikute selgitamisel.

Toivo Mängel
nõunik
toivo.mangel@riigikogu.ee

Kasutatud allikad

1. Terk, Erik. Geoökonoomilised nihked ja muutuv mänguruum Eestile. RiTo nr 37/2018.
2. European Commission, Economic Performance by country. Aprill 2019.
3. Kommertspankade (Swedbank, SEB, Luminor) majandusülevaated ja -prognoosid.
3. Männasoo, Kadri jt. Eksport ja innovatsioon ettevõtetes: Euroopa siirderiikide võrdlev uuring. RiTo nr 37/2018.
4. Purju, Alari. Läänemere piirkonna majandus. Akadeemia nr 3/2019 ja 4/2019.